

УДК 159.9:004.738.5

Назар Максим Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ- НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ

АНОТАЦІЯ

Нині набула особливої актуальності потреба у дослідженні особливостей психологічного впливу інтернет-навчання, що активно поширюється в світі загалом та в Україні зокрема, на особистість користувачів мережі Інтернет. Метою дослідження виступає розкриття особливостей психологічного впливу інтернет-навчання на особистість тих, хто навчається. Основним методом дослідження є теоретичний аналіз найбільш сучасних наукових джерел з відповідної тематики. Можна стверджувати, що психологічний вплив інтернет-навчання на особистість користувачів має власні, більш чи менш характерні, особливості. В результаті дослідження робиться висновок, що мережа Інтернет стає одним з ефективних засобів отримання систематизованих, зокрема професійних, знань, умінь і навичок, несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал.

Ключові слова: *інтернет-навчання, користувачі Інтернету, особистість.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активний розвиток комп'ютерних технологій і розповсюдження електронних мереж сприяють тому, що Інтернет стає все більш вагомим чинником психологічного впливу на діяльність і особистість багатьох мільйонів людей по всьому світу. Так, використання сучасних інформаційних

і мультимедійних технологій, перш за все інфокомунікативних потенціалів мережі Інтернет, з можливостями швидко, легко і економічно відправляти та одержувати величезні масиви різних даних, відкриває нові та практично безмежні горизонти в області навчання, освіти та професійного розвитку. Це ставить перед системою освіти принципово нову глобальну проблему: проблему підготовки мільйонів людей до життя і діяльності в абсолютно нових умовах інформаційного суспільства, в якому одну з домінуючих ролей відіграє мережа Інтернет. Враховуючи те, що існують актуальні потреби та виклики у модернізації сучасної освіти, сфери професійного навчання в Україні, їхній комп'ютеризації, використанні електронних мереж тощо для професіоналізації та всебічного розвитку особистості, відповідна проблема набуває в нашій країні особливого значення.

Є достатні підстави для того, щоб зробити наступний висновок: знання можливостей комп'ютерної техніки, мережі Інтернет і методик їхнього використання на сучасному етапі є «дошкою і крейдою» для будь-якого викладача – викладача як технічної, так і гуманітарної області знання. Оскільки використання комп'ютерної техніки у навчанні здійснює певний психологічний вплив на особистість людини, існує актуальна потреба у тому, щоб особливості відповідного психологічного впливу інтернет-навчання були досліджені. [3] [4]

Дослідження вказаної наукової проблеми дає можливість, по-перше, ґрунтовніше і повніше розробити поняття інтернет-навчання, по-друге – теоретично дослідити психологічну специфіку навчальних і освітніх можливостей мережі Інтернет, по-третє – глибше розкрити поняття психологічного впливу інтернет-навчання на особистість його користувачів.

Практичне значення дослідження полягає у розкритті науково обґрунтованих можливостей використання інтернет-навчання та психологічних особливостей впливу цього навчання на особистість користувачів мережі Інтернет для реалізації певних практичних психолого-

педагогічних цілей, зокрема для підвищення ефективності, гнучкості та психологічної безпеки відповідного навчання.

Увиразнюючи невіршені раніше частини загальної проблеми психології інтернет-навчання, необхідно відзначити особливості психологічного впливу інтернет-навчання на особистість його користувачів, що складає з себе проблему, яка досліджена вкрай недостатньо.

Мета дослідження – розкриття особливостей психологічного впливу інтернет-навчання на особистість тих, хто навчається таким способом.

Завданнями дослідження є: 1) визначення поняття інтернет-навчання; 2) ідентифікація особистісних труднощів у використанні інтернет-навчання; 3) визначення психолого-педагогічних умов використання мережі Інтернет у навчальних цілях; 4) виявлення особливостей психологічного впливу інтернет-навчання на особистість тих, хто навчається.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

В результаті теоретичного аналізу проблеми зроблено висновок про те, що інтернет-навчання – це процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок діяльності, що здійснюється з допомогою можливостей мережі Інтернет. [7] [14]

Ідентифіковані особистісні труднощі у використанні інтернет-навчання, до яких відносяться: 1) наявність психологічних бар'єрів у суб'єктів психолого-педагогічного процесу при роботі з комп'ютером; 2) необхідність засвоєння особливої культури роботи і спілкування у мережі Інтернет; 3) виявлення і врахування особливостей перцептивних процесів при роботі з комп'ютером у людини при проектуванні занять (у літературі описується так званий «ефект пересичення»); 4) прийняття до уваги при організації занять можливі гендерні відмінності при використанні нових інформаційних технологій. [7] [15]

Визначені психолого-педагогічні умови використання мережі Інтернет у навчальних цілях: 1) достатній рівень комп'ютерної письменності викладача

і студентів; 2) уміння представити зміст учбового курсу відповідно обраній формі заняття; 3) наявність відповідної матеріально-технічної бази; 4) моделювання освітнього середовища, що адекватно відображає зміст, представленого навчальними ресурсами мережі Інтернет з використанням мультимедійних засобів. [7] [8] [18]

Визначено, що інтернет-спілкування має позитивний вплив на здатності до навчання взагалі та інтернет-навчання зокрема, особливо у дітей та молоді. [10]

Певний психологічний вплив на процес здійснення інтернет-навчання має веб-дизайн сайту, що використовується у відповідному навчальному процесі. Веб-дизайн можна визначити як мистецтво оформлення принципово нового, інтерактивного інформаційного середовища, в якому користувачі глобальної інформаційної Мережі взаємодіють з інтерфейсом (мультимедійною оболонкою) інтернет-сайту та один з одним, тобто здійснюють інтернет-спілкування. В результаті перед програмістами і дизайнерами інтернет-сайту встає завдання належним чином спроектувати і оформити цей інтерфейс, зокрема в психологічному його аспекті. Нині сайти мережі Інтернет складають з себе системні продукти людської діяльності, що часто об'єднують як складний змістовний, так і не менш складний формоутворюючий (структурний) компоненти з власними і поки що дослідженими недостатньо особливостями психологічного впливу на своїх користувачів. [9]

Перспективною формою інтернет-навчання виступають інтернет-тренінги. Можливості інтернет-тренінгів видаються досить значимими. Вже зараз доступність і популярність інтернет-технологій дозволяють психологічним службам і освітнім закладам розширювати форми своєї роботи, тим самим, збільшуючи можливості доступу населення до психологічної допомоги та дистанційного навчання. Активно продовжується освоєння інтернет-технологій психологами для здійснення практичної діяльності, зокрема групової роботи. Якщо індивідуальне психологічне інтернет-

консультування (консультування онлайн, дистанційне консультування) в тому або іншому вигляді вже досить довгий час присутнє в мережі Інтернет, то інтернет-тренінги перебувають на етапі свого розповсюдження та активного розвитку. [9] [17]

Реалізація інтернет-тренінгів як форми інтернет-навчання вимагає певних необхідних складових, а саме: 1) створення інтернет-сайту, розробки його змісту, програмних і комунікаційних засобів; 2) підготовки психологічного змісту інтернет-тренінгу, необхідних завдань і технологій роботи; 3) визначення і випробування алгоритмів взаємодії учасників інтернет-тренінгу і ведучого; 4) проведення комплексного аналізу результатів роботи інтернет-тренінгу. [9] [17]

Безсумнівно, що дистанційні форми групової роботи в мережі Інтернет перебувають ще на відносно ранніх стадіях свого розвитку. Разом з тим, отримані результати з проведення інтернет-тренінгів дозволяють робити оптимістичні прогнози з розвитку навчальної та психологічної роботи, що проводиться у груповому форматі в мережі Інтернет. Перед психологами виникає проблема теоретичного осмислення інтеграції різних напрямів психології та нових технічних рішень для розвитку дистанційних форм психологічної допомоги в мережі Інтернет, таких як інтернет-консультування та інтернет-тренінги. [2] [9] [17]

Під час здійснення інтернет-навчання, зокрема групових його форм, може використовуватись наступна концепція, що включає декілька обов'язкових складових: 1) створення та розробка змісту інтернет-сайту як технічної платформи для здійснення інтернет-навчання, розробка чи підбір необхідних програмних і комунікаційних засобів; 2) підготовка психологічного змісту інтернет-навчання, необхідних завдань і технологій роботи; 3) організація алгоритму взаємодії учасників інтернет-навчання і ведучого (педагога, організатора тощо); 4) проведення комплексного аналізу результатів, оцінка здійсненого інтернет-навчання. [2]

Посилення аспектів взаємодії представників юнацького віку з мережею Інтернет дозволяє говорити про те, що така поведінка у Мережі, зокрема інтернет-спілкування та інтернет-навчання, допомагають у формуванні готовності до освоєння і користування сучасними електронними технологіями «high tech», стаціонарними і мобільними ЕОМ, комунікативними ІТ-розробками, веб-дизайном інтернет-сайтів тощо, сприяючи можливостям адаптації молоді до реалій сучасного життя, навчання, роботи, спілкування тощо, а також створюючи контекст для здійснення певних особистісних змін, що пов'язані з такою готовністю. Крім того, остання також закономірно відкриває більш широкі можливості для здійснення цілеспрямованого психологічного впливу (інтернет-тренінги, вебінари тощо) з використанням інтернет-технологій на представників молоді, які активно користуються Інтернетом. [2]

Важливим завданням при проведенні інтернет-навчання виступає профілактика інтернет-залежності серед тих, хто навчається. Інтернет-залежність можна визначити як нав'язливе бажання увійти до Інтернету, знаходячись офлайн, і нездатність вийти з Інтернет, будучи онлайн [12]. Слід підкреслити той факт, що мережа Інтернет особливо важлива для тих людей, чиє реальне життя з тих або інших (внутрішніх або зовнішніх) причин міжособистісно збіднене. У цих випадках люди швидше схильні використовувати Інтернет та різні форми діяльності в ньому, що набувають адиктивного характеру, як альтернативу своєму безпосередньому (реальному) оточенню. Зокрема, інтернет-спілкування або інтернет-навчання можуть мати певні характеристики, що нейтралізують симптоми або навіть причини труднощів у реальному спілкуванні. [16] [20]

Схильність до перебування у віртуальному середовищі Інтернету, різні форми мережевої діяльності (такі як інтернет-спілкування або інтернет-навчання) можуть бути здоровими, патологічними або суміщати в собі обидва ці поняття. Захопленість, відданість справі, бажання віддавати їй якомога більше часу стає шляхом для придбання нових знань та навичок,

реалізації творчого потенціалу і самовираження; навіть деякі хворі пристрасті можуть включати ці позитивні характеристики. Але в посправжньому патологічних схильностях рівновага порушена – негативні чинники переважають позитивні, в результаті втрачається здатність нормально функціонувати в реальному світі. [19]

Виявлені особливості психологічного впливу інтернет-навчання на особистість тих, хто навчається. До таких особливостей відносяться наступні: 1) підвищення самостійності процесу засвоєння знань, умінь, навичок, розвиток самостійності мислення; 2) прискорення процесу екстеріоризації задуму, його матеріалізації у вигляді схем, таблиць, діаграм, анімації, відеокліпів тощо; 3) розвиток активної візуалізації, пов'язаної з роботою з двовимірною і особливо тривимірною графікою; 4) прискорення отримання результатів шаблонних перетворень ситуації; 5) розширення можливостей здійснення пошукових дій у всьому величезному інформаційному масиві всесвітньої мережі Інтернет; 6) інтенсифікація можливостей повернутися до проміжних етапів складної діяльності; 7) розвиток можливостей одночасного розгляду відразу декількох варіантів перетворення об'єкту. [7] [14] [19]

Таким чином, є достатні підстави, щоб наголошувати на особливо важливій та актуальній ролі інтернет-технологій в сфері освіти та навчання. Можна очікувати, що мережа Інтернет стане одним з найбільш ефективних засобів отримання систематизованих знань, умінь і навичок як з погляду зручності, витрат часу і грошей, так і з погляду обсягу необхідної інформації. Поза сумнівом, використання нових інформаційних технологій у навчанні, що відноситься перш за все до глобальної інформаційної мережі Інтернет, несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал, будучи одним із засобів, що перетворюють навчання на живий, особистісний, творчий процес. [1] [13]

Врахування психологічних особливостей впливу навчання, що здійснюється через мережу Інтернет і пов'язано з інтернет-спілкуванням та мультимедійними каналами інформації, є актуальним і важливим психолого-

педагогічним завданням, вирішення якого здатне підвищувати цілеспрямованість і послідовність відповідного навчального процесу, сприяти його психологічній безпеці та гнучкості, його ефективності для особистості в цілому. [5] [6] [7]

Дослідження психологічних особливостей впливу інтернет-навчання на особистість має бути продовжено. До перспективних напрямків подальших досліджень можна віднести, зокрема, виявлення особливостей психологічного впливу різних організаційних форм інтернет-навчання (екскурсій по сайтах публічних серверів, використання чатів, інтернет-форумів, мультимедійних моделей «3D-світи», проектних занять, дослідницьких занять тощо) на тих, хто навчається; розкриття вікових, гендерних тощо особливостей відповідного психологічного впливу; виявлення специфіки психологічного впливу навчання через мережу Інтернет на інтернет-залежних користувачів мережі та на тих, у кого відсутня інтернет-залежність, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жичкина А.Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / Анастасия Евгеньевна Жичкина // Психологический журнал. - 2000. - Т. 21, № 2. - С. 75-78.
2. Назар М. М. Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Назар Максим Миколайович ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. - К., 2010. - 396 арк. : рис. - Бібліогр.: арк. 348-396.
3. Назар М. М. Особливості психологічного впливу навчання в мережі Інтернет на працівників вищих навчальних закладів / М. М. Назар // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : ЕКМО, 2009. – Вип. 3. – С. 215-218.

4. Назар М.М. Особливості психологічного впливу навчання через мережу Інтернет / М.М. Назар // Проблеми загальної та педагогічної психології. – К. : 2008. – Т. 10, вип. 5. – С. 409-418.

5. Назар М.М. Психологічний вплив спілкування у мережі Інтернет на формування певних особистісних особливостей її користувачів / М.М. Назар // Проблеми сучасної психології. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 4. – С. 239-248.

6. Назар М.М. Психологічний вплив інтернет-комунікації на формування певних психологічних особливостей користувачів мережі Інтернет / М.М. Назар // Актуальні проблеми психології : Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – Т. 10, вип. 2. – С. 376-386.

7. Назар М.М. Специфіка психологічного впливу навчання користувачів мережі Інтернет / М.М. Назар // Освіта дорослих в Україні : IX Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 11–17 вер. 2008 р.) : зб. наук. праць. – К. : ЕКМО, 2008. – С. 102-104.

8. Розина И.Н. Интернет-сообщество специалистов в области коммуникации [Электронный ресурс] / Розина И.Н. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/rozina.htm.

9. A Social Psychology of the Internet / ed. by Martin Lea, Kipling D. Williams, Russell Spears. - London : Sage Publications Ltd., 2007. - 224 p.

10. Bonnardel N. Towards supporting evocation processes in creative design: A cognitive approach / Nathalie Bonnardel, Evelyne Marmeche // International Journal of Human-Computer Studies. - 2005. - V. 63, № 4-5. - P. 422-435.

11. Bracken C. C. Social presence and children: praise, intrinsic motivation and learning with computers / Bracken C. C., Lombard M. // *Journal of Communication*. - 2004. - № 54. - P. 22-37.

12. Griffiths M. Technological Addictions / M. Griffiths // *Clinical Psychology Forum*. - 1995. - V. 76. - P. 14-19.

13. *Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology* (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

14. Harris R.J. *A Cognitive Psychology of Mass Communication* / Richard Jackson Harris. - [4th ed.]. - Mahwah : Lawrence Erlbaum, 2004. - 488 p.

15. Joinson A.N. *Understanding the Psychology of Internet Behaviour: Virtual Worlds, Real Lives* / Adam N. Joinson. - New York : Palgrave Macmillan, 2003. - 224 p.

16. Paulussen S. Online News Production in Flanders: How Flemish Online Journalists Perceive and Explore the Internet's Potential [Электронный ресурс] / Steve Paulussen // *Journal of Computer-Mediated Communication*. - 2004. - V. 9, № 4. - Режим доступа до журн. : <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue4/paulussen.html>.

17. *Psychological Experiments on the Internet* / ed. by Michael H. Birnbaum. - [1st ed.]. - San Diego : Academic Press, 2000. - 317 p.

18. *Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications* / ed. by Jayne Gackenbach. - [2nd ed.]. - San Diego : Academic Press, 2006. - 392 p.

19. Suler J. *The Psychology of Cyberspace* [Электронный ресурс] / John Suler. - New Jersey : Science and Technology Center of Rider University, 2007. - Режим доступа до книги : <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.

20. Turkle S. *Constructions and Reconstructions of the Self in Virtual Reality: Playing in the MUDs* [Электронный ресурс] / Sherry Turkle // *Mind, Culture, and Activity*. - 1994. - V. 1, № 3. - Режим доступа до статті :

http://web.mit.edu/sturkle/www/pdfsforstwebpage/ST_Construc%20and%20reconstruc%20of%20self.pdf.

M.N. Nazar

PSYCHOLOGICAL INFLUENCE'S FEATURES OF INTERNET-TEACHING ON USERS' PERSONALITY

Opening of psychological influence's features of internet-teaching comes forward a research purpose on student's personality. As a result of research drawn conclusion that the Internet becomes one of the effective facilities of receipt systematized, in particular professional, knowledges, abilities and skills, carries in itself enormous psychological and pedagogical potential.

Keywords: *internet-teaching, users of the Internet, personality.*

М.Н. Назар

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ ИНТЕРНЕТ-ОБУЧЕНИЯ НА ЛИЧНОСТЬ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ

Целью исследования выступает раскрытие особенностей психологического влияния интернет-обучения на личность обучающихся. В результате исследования делается вывод, что сеть Интернет становится одним из эффективных средств получения систематизированных, в частности профессиональных, знаний, умений и навыков, несет в себе огромный психолого-педагогический потенциал.

Ключевые слова: *интернет-обучение, пользователи Интернета, личность.*